

Lösa upp eller hugga rakt igenom knuten?

KERSTIN CALISSENDORFF*

Det händer, om än rätt sällan, att en tanke på rättsfiguren rättsmissbruk dyker upp vid läsningen av ett rättsfall. Det är när det framstår som helt klart att varje annan utgång hade varit djupt stötande eftersom den ena parten har "överutnyttjat" juridiken till den andres nackdel. Är rättsfallet svenskt ger i regel läsningen vid handen att domstolen har ägnat sig åt en noggrann juridisk analys, som har klätts i ett avskalat juridiskt språkbruk – absolut inga förstärkningsord. Men kanske leder läsningen också till en stilla fundering på om det inte hade gått att avfärda anspråket på det enklare och rakare sätt som en del utländska domare gör: i skarpa t.o.m. dräpande ordalag kallar de en spade för en spade. Jag, som har känt Jan Kleineman i mer än 40 år, vet att även han kan reagera så. Och att det dessutom händer att han i ett rättsutlåtande själv skriver som den utländske domaren skulle ha gjort när han kommenterar någon parts argument eller en domstols försök att bringa ordning bland rättsfakta och rättsföljder.

Den juridiska analysen är emellertid inte alltid riktigt så enkel att den kan överföras till en dräpande skrivning även om det skulle kunna te sig lockande, om än alls inte lämpligt. Och kanske ger analysen inte heller tillräckligt underlag för ett alexanderhugg med rättsmissbruket som svärd. Rättsfallet "Nice Invest" NJA 2018 s. 816 utgör ett gott exempel på detta.

1. Rättsmissbruk

Gertrud Lennander har behandlat ämnet rättsmissbruk i artikeln "Rättsmissbruk genom att dra fördel av eget illojalt agerande" publicerad i festskriften till Stefan Lindskog.^{1 2} Det framhålls där att det är en allmän rättsprincip att det inte är tillåtet att först på ett klandervärt sätt åstadkomma ett rättsläge

* Ledamot av Högsta domstolen.

¹ Festskrift till Stefan Lindskog, 2018, s. 421 ff.

² Ämnet har även avhandlats av andra, bl.a. Jori Munukka i artikeln Rättsmissbruk. En rättsfigur under framväxt, Stockholm Centre for Commercial Law, årsbok I, 2008 och nu senast Maria Fritz, Förbudet mot rättsmissbruk i EU-rätten, 2020.

och därefter åberopa detta till sin egen förmån. ”Principen kan... leda till att den agerande inte får någon framgång med sitt anspråk.”

Som också utvecklas i artikeln kommer rättsprincipen till uttryck i en del lagregler (bl.a. ogiltighetsreglerna i avtalslagen och 15 kap. 2 § ärvdabalken) och i Högsta domstolens praxis, fast då utan att uttrycket rättsmissbruk har använts. Det konstateras också att något rättsinstitut benämnt rättsmissbruk eller någon etablerad rättsmissbrukslära inte finns i svensk rätt, i motsats till vad som är fallet i flera andra länder.

Några exempel på tillämpning av den okodifierade rättsprincipen i Högsta domstolens praxis lämnas i artikeln. Är då ”Nice Invest” ytterligare ett?

2. Bakgrund – snabblånen

Från 2006 ökade utlåning genom s.k. snabblån, även benämnda korttidslån³, sms-lån m.m., i rask takt och allt fler gäldenärer hamnade hos Kronofogdemyndigheten. Lånen erbjöds en grupp konsumenter som löpte större risk än andra att få svårt att betala tillbaka pengarna. Det var högriskkonsumenter som hade mindre marginaler i sin ekonomi eller som tidigare har haft problem att betala i rätt tid. Eftersom de inte hade några andra möjligheter till kredit var lånen väsentligt dyrare än banklån och om lånen inte betalades tillbaka kunde det leda till stora personliga och ekonomiska konsekvenser.

I huvudsak i syfte att färre skulle riskera att hamna i överskuldssättning på grund av snabblån infördes 2018 skärpningar och begränsningar i konsumentkreditlagen för att få till stånd rimligare villkor för snabblån och andra högkostnadskrediter. I 3 § används definitionen högkostnadskredit för en kredit med en effektiv ränta som minst uppgår till referensräntan med ett tillägg av 30 procentenheter. Redan några år tidigare hade kraven på informationen och på kreditprövningen vid konsumentkrediter skärpts.

Genom ändringarna i konsumentkreditlagen begränsades kredit- och dröjsmålsräntan till maximalt 40 procentenheter högre än referensräntan samt infördes regeln att summan av lånekostnaderna (räntor, avgifter och inkassokostnader) för en högkostnadskredit inte får överstiga det lånade beloppet. Det infördes också ett måttfullhetskrav på marknadsföringen av högkostnadskrediter och begränsningar vad gäller förlängning av löptiden för en kredit. Syftet var att minska risken för att snabblån och andra dyra lån leder in personer i en skuldspirall.

Men anspråket som låg till grund för rättsfallet ”Nice Invest” härrörde från tiden före 2018 års lagändring.

³ I SOU 2016:68 s. 14 definieras korttidslån som lån på 500–20 000 kr med en löptid på 30–300 dagar och effektiv ränta från 100 % och uppåt.

3. Parterna och anspråket

Rättsfallets ena huvudperson, gäldenären, hade under flera år tagit en stor mängd snabblån varav vissa så småningom hamnat för indrivning hos Kronofogdemyndigheten. Situationen hade blivit övermäktig och för att föräldrarna inte skulle få kännedom om det lät gäldenären lagra posten. Påminnelserna, inkassokraven och breven från Kronofogdemyndigheten förblev öppnade, men gäldenären utgick från att de var korrekta. Gäldenären undvek inte delgivning och hade löpande kontakt per telefon med Kronofogdemyndigheten och på så sätt överblick över de skulder som hade begärts verkställda genom utmätning. Sedan gäldenären tagit itu med sin situation kom hon överens med myndigheten om löneutmätning. Skulderna skulle enligt planen vara återbetalda på två år. Emellertid begärdes strax efter överenskommelsen om betalningsplanen (i början av 2017) verkställighet av ännu ett utslag i ett mål om betalningsföreläggande. Utslaget avsåg betalningsskyldighet för ett lån från Nice Invest Ltd om 5 000 euro, som hade förfallit till betalning den 25 december 2013. Gäldenären var helt säker på att hon inte hade tagit något lån hos bolaget.

Den andra parten i rättsfallet var inte Nice Invest Ltd. Däremot var Nice Invest den som uppgav sig vara borgenär vid ansökan om betalningsföreläggande för gäldenären i juli 2015 med ett yrkande om utfående av 5 000 euro jämte 36 procents ränta per påbörjad månad från förfallodagen i december 2013.⁴ Anspråket hade senare överlåtits på ABE Invest Ltd som i sin tur i Högsta domstolen överlät det till SE Invest Ltd. Vid tiden för Högsta domstolens beslut uppgick kravet inklusive räntan till cirka 1 10 000 euro.⁵

4. Vägen till Högsta domstolen och alternativerna

I Nice Invests ansökan om betalningsföreläggande hade angetts att beloppet avsåg lån enligt en faktura med ett visst fakturanummer och att räntan var avtalad. Den upplupna räntan hade inte specificerats. Det angavs att omedelbar verkställighet av ett utslag inte begärdes (jfr 44 § lagen, 1990:746, om betalningsföreläggande och handräckning, BfL). Eftersom gäldenären

⁴ En av de ca 65 000 ansökningar om betalningsföreläggande just avseende snabblån som 2015 gavs in till Kronofogdemyndigheten (siffran hämtad ur prop. 2017/18:72 s. 12).

⁵ Gäldenären befann sig onekligen i en – som det skulle kunna ha uttryckts med Högsta domstolens ibland något avmätta språkbruk – brydsam situation. Jfr rättsfallet NJA 2003 s. 361 där den tilltalade, oförskyllt, befann sig vara innehavare av en plastkasse med nästan 5 kilo heroin; enligt den tidens tillämpning av narkotikastrafflagen medförde i regel redan ett innehav av 1 kilo heroin lagens maxstraff, dvs. fängelse i 10 år. Domstolen konstaterade att den tilltalade hade befunnit sig i en synnerligen brydsam situation.

inte avhördes hade Kronofogdemyndigheten utfärdat utslag i enlighet med ansökan.

Med hjälp av kommunens konsument- och skuldrådgivare ansökte gäldenären om återvinning av utslaget 18 månader efter att det hade meddelats (ansökan om återvinning ska ske inom en månad från beslutsdagen, 52 och 53 §§ BfL). Ansökan avvisades eftersom ansökan hade kommit in för sent. Utslaget hade fått laga kraft som en tvistemålsdom (64 § BfL).

Det får anses stå helt klart att om utslaget hade kunnat angripas via ordinära rättsmedel i tvistemål skulle det ha kunnat lett till framgång med stöd av någon av avtalslagens ogiltighetsbestämmelser (om avtal ens hade träffats, mer om omständigheterna under nästa avsnitt). Men tiden för att ansöka om återvinning och den vägen få anspråket prövat i sak hade alltså förutsitts.⁶ Frågan om förfarandet för fordrans uppkomst även var brottsligt tänker jag inte gå in på. Och frågan om verkställighet av utslaget kunde vägras var inte den som Högsta domstolen hade att pröva.⁷

Gäldenären valde att försöka få grunden för begäran om verkställighet undanröjd (dvs. utslaget) genom att till hovrätten klaga över domvilla och ansöka om resning. Hovrätten avvisade klagan och avslog ansökan om resning. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd.

5. Kompletterande utredning i Högsta domstolen

Högsta domstolen begärde ett yttrande från Kronofogdemyndigheten. Av det framgick bl.a. att myndigheten hade uppmärksammat vad myndigheten misstänkte utgjorde bedrägliga ansökningar om betalningsföreläggande. Kronofogdemyndigheten hade därför 2016 och 2017 polisanmält de misstänkta bedrägerierna och då namngett 14 bolag, bl.a. Nice Invest Ltd. Bolaget hade under en kort tid gett in 212 ansökningar om betalnings-

⁶ Kronofogdemyndighetens anger i sitt yttrande till Högsta domstolen att återvinning av utslagen även i andra liknande fall som regel var utesluten "när bolag som SE Invest Ltd" ansökte om verkställighet eftersom bolagen väntade tills utslagen vunnit laga kraft; gäldenären reagerade oftast först då det blev aktuellt med verkställighet av utslaget.

⁷ I utredningen i målet förekom exempel på att Kronofogdemyndigheten från slutet av 2017 ibland hade avslagit ansökningar om verkställighet som getts in av bolag som polisanmälts av myndigheten. Det fanns även ett par hovrättsbeslut där överklaganden av vägrad verkställighet hade avslagits. Grunden för vägrad verkställighet angavs ibland vara att utslaget inte avsåg ett verkligt fordringsförhållande och att verkställighet av det inte förtjänade rättsordningens skydd, eller att verkställighet skulle vägras med hänsyn till andra utmätningssökande eller till att en verkställighet skulle kunna antas leda till att gäldenären inte skulle förmå att fullgöra betalning till andra borgenärer. Visst stöd för synsättet att verkställighet kan vägras om det är fullt klarlagt att exekutionstiteln inte motsvarar ett verkligt anspråk finns i förarbetena, prop. 1980/81:8 bl.a. s. 391.

föreläggande mot personer som redan var registrerade hos myndigheten och utslagen hade getts in för verkställighet först sedan de vunnit laga kraft. I det alldeles övervägande antalet fall riktades ansökningarna mot personer som vanligen inte hade benägenhet att bestrida betalningsskyldighet. Fordringarna hade angetts vara förfallna till betalning redan före det datum då bolaget registrerades. Genomgående avsåg ansökningarna belopp i euro, yrkad ränta var hög och upplupen ränta angavs inte.

Kronofogdemyndigheten angav vidare i sitt yttrande att myndigheten vid tiden för den aktuella ansökan om betalningsföreläggande (dvs. 2015) inte hade sådan kännedom om Nice Invest Ltd att det hade funnits skäl att behandla ansökan som bestridd. Men, uppgav myndigheten, ansökan skulle sannolikt ha behandlats som bestridd om den hade kommit in senare.

Högsta domstolen höll ett muntligt sammanträde med gäldenären och ombudet för SE Invest Ltd. Vid sammanträdet visade det sig vara ostridigt att något lån aldrig hade lämnats från Nice Invest Ltd till gäldenären. Enligt företrädaren för fordringsinnehavaren hade gäldenären vid två tillfällen ansökt om lån på en webbsida och i ansökningarna kryssat för att hon hade för avsikt att betala tillbaka lånet ifråga, en uppgift som vid kontroll med Kronofogdemyndigheten enligt företrädaren hade visat sig vara felaktig. Av lånevillkoren på webbsidan framgick att lån inte betalades ut till lånesökande som inte hade för avsikt att betala tillbaka lånet, men att sökanden ändå skulle komma att bli krävd på en betalning i annan valuta m.m. Villkoret var avsett att vara ett sätt att undgå avtal med dåliga betalare; de ofördelaktiga villkoren skulle avskräcka sökandena från att ge in låneansökningar med felaktiga uppgifter. Genom att skicka in ansökan hade gäldenären godkänt villkoren. Gäldenären hade underrättats om att lånet inte beviljades.

6. Något om klagan över domvilla och ansökan om resning

För båda rättsmedlen finns en del tidsbegränsningar som särskilt när det gäller klagan på domvilla kan vålla problem för den sökande. Fristen är då (beroende på vilken omständighet som åberopas till grund för klagan) antingen sex månader från det att avgörandet vann laga kraft eller sex månader från det att klaganden fick kännedom om avgörandet. När det gäller resning med hänvisning till nya omständigheter eller bevis som sannolikt skulle ha lett till en annan utgång (och som det finns giltig ursäkt för att inte ha åberopats i den ordinarie processen), är fristen ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökan grundas på. Om i stället fråga är om ett påstående om uppenbart felaktig rättstillämpning är fristen sex månader från det att avgörandet vann laga kraft.

Om väl de formella hindren i form av (bl.a.) tiden för ansökan inte ställer till något problem återstår rättegångsbalkens regelverk om förutsättningarna för att en klagan på domvilla eller ansökan om resning ska kunna beviljas. De senare vilar på en avvägning mellan orubblighets- och sanningsprinciperna.

Den grund som oftast åberopas i en klagan över domvilla är att ett grovt rättegångsfel har förekommit som kan antas ha inverkat på utgången, 59 kap. 1 § första stycket 4 rättegångsbalken. I ett resningsärende är grunden oftast att det har tillkommit ny utredning som ger anledning att ifrågasätta det lagakraftvunna avgörandets riktighet och att sökanden inte kunde eller har giltig ursäkt för att inte ha åberopat bevisningen eller omständigheten i den ordinarie processen.⁸ Så var det i praktiken även i detta fall.

7. Högsta domstolen avslog överklagandet av hovrättens avvisningsbeslut

Till grund för klagan över domvilla gjorde gäldenären även i Högsta domstolen (liksom i hovrätten) gällande att Nice Invest inte var ett existerande bolag och de personer som hade företrätt bolaget bl.a. vid ansökan om betalningsföreläggande inte heller existerade. Vidare anförde hon, som ett påstående om grovt rättegångsfel, att Kronofogdemyndigheten i enlighet med 23 § BfL borde ha behandlat ansökan om betalningsföreläggande som bestridd.

Högsta domstolen fastställde hovrättens beslut att avvisa klagan över domvilla. Domstolen noterade dock (utan att uttala huruvida det hade varit fråga om ett grovt rättegångsfel) att den ränta som yrkades (36 procent per påbörjad månad, en årlig ränta om drygt 400 procent) låg långt utöver skälig dröjsmålsränta och att Kronofogdemyndigheten därför borde ha behandlat ansökan som bestridd. Det kunde emellertid inte leda till bifall till ansökan eftersom den onekligen hade kommit in för sent. Men hur kunde det bli resning? En liten förklarande utvikning ter sig lämplig.

⁸ Enligt 58 kap. 1 § första stycket 3 får resning beviljas om sökanden lägger fram omständighet eller bevis som inte tidigare kunnat åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till annan utgång. Det förutsätter dock att sökanden inte har kunnat åberopa omständigheten eller beviset i rättegången eller att han eller hon hade giltig ursäkt för att inte göra det (andra stycket).

8. Den summariska processen och 23 § lagen om betalningsföreläggande

Syftet med den summariska processen (betalningsföreläggande, handräckning och särskild handräckning) är att sökanden ska kunna få sitt anspråk verkställt snabbt, enkelt och billigt.⁹ Förfarandet är avsett för sådana fall där sökanden räknar med att någon tvist inte föreligger; det kan på det sättet ses som en inledande del i verkställighetsförfarandet. Hos Kronofogdemyndigheten utgör handläggningen av ansökningar om betalningsföreläggande en masshantering som i hög grad är automatiserad. Över en miljon ansökningar om betalningsföreläggande för privatpersoner ges in varje år. Förfarandet bygger på att myndigheten i princip inte ska göra någon materiell prövning av sökandens anspråk.

Emellertid föreskrivs i 23 § BfL att Kronofogdemyndigheten ska behandla en ansökan om betalningsföreläggande som om svaranden har bestritt den, om det kan antas att sökandens yrkande är ogrundat eller obefogat. Enligt förarbetena motiveras det av att en myndighet inte bör tvingas medverka till att realisera krav som inte är lagligen grundade, exempelvis krav med brottslig bakgrund.¹⁰ Av specialmotiveringen framgår att meningen är att regeln ska träffa yrkanden som redan vid en översiktlig kontroll verkar ogrundade eller obefogade; det rör sig t.ex. om anspråk på skadestånd för psykiskt lidande med ett orealistiskt stort belopp eller för en handling som enligt klar praxis överhuvudtaget inte kan grunda skadeståndsskyldighet.¹¹ Det kan noteras att lagstiftaren inte klätt tankegången i termer av rättsmissbruk, men att uttrycket hade kunnat nämnas i sammanhanget.

När det i ansökan om betalningsföreläggande enbart anges att fordran avser lån eller anspråk enligt en viss angiven faktura (dvs. i den stora majoriteten av ansökningar) är underlaget för en bedömning av om anspråket är ogrundat eller obefogat onekligen begränsat. Bestämmelsen tillkom i samband med att lagstiftaren kommit till att även anspråk på skadestånd fortsättningsvis skulle kunna hanteras inom den summariska processen; oron för obefogade men obestridda skadeståndskrav var ett skäl för tillkomsten av den.¹²

Bestämmelsen i 23 § BfL tar sikte på det enskilda fallet och var alltså i första hand tänkt att tillämpas vid en bedömning av andra slag av betalningsanspråk än återbetalning lån eller betalning av fakturor. Man får ha förståelse för att det, när det gällde snabblånen, var svårt för enskilda tjänstemän hos Kronofogdemyndigheten att se mönster i den stora mängden

⁹ Prop. 1989/90:85 s. 22 ff.

¹⁰ Prop. 1989/90:85 s. 57 och 166.

¹¹ A. prop. s. 115 ff.

¹² A. prop. s. 40 f.

ansökningar om betalningsföreläggande som gavs in och att det var först på verkställighetsplanet som problemet med oredliga ansökningar om betalningsföreläggande uppmärksammades. Det bör här nämnas att Kronofogdemyndigheten sedan myndigheten väl uppmärksammat problemen kom att vidta en palett av åtgärder för att stävja vad myndigheten uppfattade som ett missbruk av den summariska processen.¹³

9. Högsta domstolen beviljade resning

Högsta domstolen konstaterar i sina skäl för att bevilja resning inledningsvis att förutsättningarna för resning av ett utslag i ett mål om betalningsföreläggande i viss utsträckning blir speciella, eftersom ett utslag inte, på det sätt som en dom gör, grundar sig på en materiell prövning av de omständigheter och bevis som parterna har lagt fram. I själva verket (fast så skriver inte domstolen förstås) så är utgångspunkten för prövningen radikalt annorlunda när resningsrunden stödjer sig på nya omständigheter och bevis. Vid en dom med en materiell prövning av anspråket läggs den till grund för bedömningen av om förutsättningarna för resning är uppfyllda genom en bedömning av om de nya omständigheterna eller bevisen sätts i relation till det som prövats i den lagakraftvunna domen.

Högsta domstolen avfärdar rätt omgående tanken att ett felaktigt påstående (t.ex. om lån) i en ansökan om betalningsföreläggande skulle utgöra grund för resning: stämningsansökningar och ansökningar om betalningsföreläggande utgör inte bevishandlingar av det slag som avses i resningsbestämmelsens p. 2 (skriftlig handling som åberopats som bevis har varit falsk). En viss ”problematisering” görs dock; domstolen anger att i det fallet att det står klart att en till ansökan bifogad handling var anledningen till att svaranden underlät att bestrida ansökan så borde resning kunna komma att beviljas enligt grunderna för resningsinstitutet.

Som nämnts ovan krävs – i den mån nya omständigheter åberopas – att resningssökanden gör sannolikt att han eller hon inte kunnat åberopa omständigheten i rättegången eller att han eller hon har haft giltig ursäkt för att inte göra det. Högsta domstolen anför att den summariska processens särskilda karaktär ger anledning att ge begreppet giltig ursäkt en relativt vid innebörd vilket bl.a. gäller i situationer då svarandens underlåtenhet att bestrida ansökan berodde på att han eller hon felaktigt föreställde sig

¹³ Under 2017 uppmärksammades även i media att det är ett problem att den summariska processen bygger på att den som krävs på pengar ska protestera mot en felaktigt påstådd skuld, eftersom reaktionen ofta kommer när det redan är för sent. Biträdande rikskronofogden uppgav i en intervju för Ekot i Sveriges radio att ”det är i viss mån systemhotande. Det är rättsväsendets egna verktyg som utnyttjas för kriminalitet och det är obehagligt”.

att anspråket var grundat. Normalt, skriver domstolen, åligger det dock svaranden själv att skaffa sig underlag för att bedöma anspråket. Om han eller hon inte gjort det föreligger som regel inte giltig ursäkt. ”Om svarandens uppfattning berodde på vilseledande eller felaktig information från borgenären, är det emellertid naturligt att konsekvensen av detta bör bäras av denne.”

Så långt skulle läsaren av rättsfallet kunna tro att saken var klar. Men så var det inte. Högsta domstolen tar istället itu med det som var det mer grundläggande problemet i resningsärendet: hur ska man se på den omständigheten att gäldenären över huvud taget inte brytt sig om att ta del av ansökan om betalningsföreläggande? Högsta domstolen anför att det som just slagits fast då inte kan tillämpas och konstaterar att utrymmet för att bevilja resning på grundval av nya omständigheter och bevis som ger vid handen att anspråket är ogrundat i sådana fall får anses vara mycket begränsat.

Men Högsta domstolen stannar inte vid detta. Istället fortsätter domstolen med att ange att synsättet som framgår av 23 § BfL – att Kronofogdemyndigheten inte ska medverka till att realisera krav som inte är lagligen grundade – även bör få visst genomslag vid bedömningen av förutsättningarna för resning vid återopande av nya omständigheter. Det gäller när det kommer fram att ansökan om betalningsföreläggande gjordes inom ramen för en brottslig eller i vart fall otillbörlig verksamhet som svaranden inte uppmärksammade inom ramen för målet om betalningsföreläggande. Verksamhetens brottsliga eller annars otillbörliga karaktär utgör då den nya omständigheten som motiverar resning.

Vid sin tillämpning av sina uttalanden i det aktuella fallet konkluderade Högsta domstolen att påståendet om att Nice Invests fordran avsåg ett lån var felaktigt, men att ansökan om betalningsföreläggande inte var en bevishandling så den felaktigheten kunde inte läggas till grund för resning. Eftersom gäldenären inte hade tagit del av ansökan kunde hon inte heller anses ha blivit vilseledd av att den angav att anspråket avsåg ett lån. Genom utredningen i målet stod det, enligt domstolen, emellertid klart att ansökan var ett led i en verksamhet som var inriktad på att kräva in lån som aldrig hade betalats ut – därmed hade verksamheten en otillbörlig karaktär, något som gäldenären först i efterhand hade blivit medveten om.¹⁴

¹⁴ Referatrubriken lyder: I ett mål om betalningsföreläggande har svaranden underlåtit att ta del av ansökan. Det därefter meddelade utslaget har undanröjts genom resning, eftersom svaranden inte kände till att ansökan utgjorde ett led i en otillbörlig verksamhet.

10. Resning på grund av rättsmissbruk?

I praktiken var det i det aktuella fallet fråga om att fordringsinnehavaren drog fördel av sitt eget (eller tidigare innehavares) oredliga handlingsätt genom att åberopa den otillbörligen förvärvade rättspositionen, exekutionstiteln, till stöd för sin begäran om verkställighet när det var för sent att invända mot den.

Enligt avsnittet om den tyska läran om rättsmissbruk i Gertud Lennanders artikel skulle ett sådant förfarande kunna hänföras till den särskilda fallgruppen "Unredliches Rechtserwerb".¹⁵ Det faller också väl in på hur Gertrud Lennander utvecklar att det är fråga om ett rättsmissbruk då någon utnyttjar och åberopar resultatet av "orättshandlingen" – det klandervärda är att först på något sätt utföra en orättshandling och därefter åberopa det rättsläge som uppkom.¹⁶

Det vore emellertid en förenkling att påstå att rättsfallet ger vid handen att Högsta domstolen ansåg att ett påtagligt och visat rättsmissbruk utgjorde en väl passande nyckel för att bevilja resning. Lite mer lirande behövdes. Men fallet bör nog ändå kunna läggas till i raden av bl.a. de rättsfall som i Gertrud Lennanders artikel nämns som exempel på att rättsprincipen medvetet eller intuitivt har tillämpats utan att närmare utvecklas.

Man kan diskutera om (nu som en högst hypotetisk fråga) Högsta domstolen hellre skulle ha huggit rakt igenom knuten i målet genom att föra ett resonemang baserat på rättsprincipen rättsmissbruk. Högsta domstolen kanske skulle ha kunnat uttala att när det, som i det aktuella fallet, framkommit att någon – efter att på ett oredligt sätt ha skaffat sig en rättsposition – har använt sig av lagens möjligheter (den summariska processen) visserligen på det sätt som reglerna är tänkta att användas, men som ett led i en otillbörlig verksamhet, så ska resning kunna beviljas på grund av rättsmissbruket trots att svaranden genom egen förskyllan försuttit sin möjlighet att förhindra utnyttjandet av positionen.

Rättsprincipen skulle i så fall ha kunnat ges en självständig betydelse, i praktiken som en oreglerad grund för resning. Det hade onekligen kunnat bidra till en svensk lära om rättsmissbruk. Om man diskuterar möjligheten bör man dock väva in att vad en prejudikatdomstol måste beakta är konsekvenserna av ett sådant alexanderhugg. Om de alls kan överblickas. I ett fall av förevarande slag skulle det i det mindre perspektivet bl.a. röra inverkan på den summariska processen (och därmed också betydelsen för kreditgivningen och för domstolarna) och i det större perspektivet kravet på giltig ursäkt (som återfinns i olika processuella sammanhang) samt för orubblighetsprincipen som den kommer till uttryck genom resnings-

¹⁵ A.a. s. 425.

¹⁶ A.a. s. 428 ff.

institutets, särskilt i tvistemål, strikta ramar. Såvitt jag nu kan påminna mig så är det bara i rättsfallet "Juliavgörandet" NJA 2013 s. 746 som Högsta domstolen har sett sig ha mandat att gå utanför dem.¹⁷

¹⁷ Då en person hade dömts till fängelse för skattebrott och ålagts skattetillägg i en förvaltningsdomstol (en ne bis in idem-situation) ansåg Högsta domstolen att det var möjligt att – med stöd av artikel 13 i Europakonventionen och i övrigt enligt de regler som gäller för resning – ta upp brottmålet på nytt när det behövdes för att avbryta en pågående rättighetskränkning i form av frihetsberövande.

